

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNE STRATEJİ ÖĞRETİMİNİN ÖZET YAZMA BECERİLERİNE ETKİSİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ahmet BENZER¹, Kübra KARADAĞ², Büşra EVCİ³

1 Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, İstanbul, ahmetbenzer@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3579-3699.

2 Uzman, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, kubrakaradag500@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6170-2052.

3 Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, busraevci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6857-9018.

Geliş Tarihi: 28.01.2020 Kabul Tarihi: 30.10.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.681263

Öz: Araştırmada özet yazma stratejilerinin ortaokul öğrencilerinin özet yazma becerilerine etkisi incelenmiştir. Araştırma karma araştırma yöntemi yaklaşımlarından iç içe karma desen ile desenlenmiştir. Araştırmamanın çalışma grubunu İstanbul'da bir ortaokulda eğitim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmamanın nicel boyutunda ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneyssel desen kullanılmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test olarak yazdıkları özetlerin değerlendirilmesinde Benzer, Sefer, Ören ve Konuk (2016) tarafından geliştirilen "Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı" kullanılmıştır. Öğrencilerin bir ders saatinde özet yazmasını sağlamak amaçlanmış ve bu doğrultuda deney grubunda yer alan öğrencilere 3 hafta boyunca metin özeti yazma stratejileri eğitimi verilmiş, kontrol grubundaki öğrencilere ise bu eğitim verilmemiş, dersler 7. sınıf müfredatına uygun şekilde işlenmeye devam edilmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin ön test-son test puanları arasında anlamlı fark görülürken kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test sonuçları arasında anlamlı fark görülmemiştir. Bu durum özet yazma becerisinin bu konuda herhangi bir eğitim verilmeden yalnızca özet yazma görevleriyle geliştirilemediğini göstermektedir. Araştırmamanın nitel verileri nicel aşama ile eş zamanlı olarak ve nicel aşamanın sonunda toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerle metin özeti yazma stratejileri eğitiminin öğrencilerin özet yazma becerisini geliştirme, özetini yazdıkları metnin içeriğini doğru yansıtmaya, ana fikri net şekilde ortaya koymaya, yazılarını gereksiz ayrıntılardan arındırma, metni kendi cümleleriyle yeniden oluşturma gibi yönlerden katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metin Özeti Yazma Becerileri, Özet Yazma Stratejileri, Özet Değerlendirme.

THE EFFECT OF STRATEGY TEACHING TO SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON SUMMARY WRITING SKILLS

Abstract:

In this study, the effect of summary writing strategies on secondary school students' summary writing skills was examined. The research was designed with a nested mixed design, one of the mixed research methods. The study group of the research consisted of 7th grade students studying in a secondary school in Istanbul. In the quantitative dimension of the study, a quasi-experimental design with pretest-posttest control groups was used. In the evaluation of the summaries written by the students as pre-test and post-test, "Text Summary Rubric" developed by Benzer, Sefer, Ören and Konuk (2016) was used. It was aimed to enable students to write summaries of one class hour and in this direction, students in the experimental group were trained on text summary writing strategies for 3 weeks, students in the control group were not given this training, and the lessons were continued to be taught in accordance with the 7th grade curriculum. While there was a significant difference between the pre-test and post-test scores of the students in the experimental group, there were no significant difference between the pre-test and post-test results of the control group students. This situation shows that summary writing skill cannot be developed only with summary writing tasks without any training on this subject. The qualitative data of the study were collected synchronous with the quantitative phase and at the end of the quantitative phase. With the data obtained from the research, it was concluded that the text summary writing strategies training contributed to the development of students' summary writing skills in terms of accurately reflecting the content of the text they wrote the summary of, revealing the main idea clearly, removing unnecessary details from their writing, and rewrite the text with their own sentences.

Keywords: Text Summary Writing Skills, Summary Writing Strategies, Summary Evaluation.

1. Giriş

Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesinin çoğunlukla Türkçe dersinin sorumluluğunda olduğu düşünülmektedir. Bu kısmen doğrudur. Bununla birlikte bu beceri bütün derslerin merkezî noktasını oluşturmaktadır. Okuduğunu anlamayan bir bireyin matematik sorusunu doğru çözmesi de beklenemez. Böyle önemli bir beceriyi Türkçe derslerinde geliştirmede kullanılan en önemli araçlardan biri özet yazmadır.

Özet yazma, araştırmacılar tarafından da en etkili okuduğunu anlama stratejisi olarak kabul edilmektedir (Dreher, 2009, 7; Khoshsima ve Tiyar, 2014, 136; Brown, 2018, 8) çünkü bir kitap veya metni özetleyebilmenin en önemli şartı okuduğunu anlamadır (Konuk, Ören, Benzer ve Sefer, 2016, 2021). Wichadee'ye (2013, 107) göre özet yazma, öğrencilerin bir metni anlayıp anlamadıklarını görmenin en iyi yoludur çünkü öğrenciler ana fikri aktarmak için kendi ifadelerini kullanmak zorundadırlar.

Özet yazma bir metinden yola çıkılarak yapılan bir okuduğunu anlama etkinliği olmayıp aynı zamanda farklı kaynaklardan elde edilen bilgilerin birleştirilmesi için de kullanılan bir etkinliklerdir (<https://www.youtube.com/watch?v=vioz>). Okuyucunun özet yazarken hikâye ya da rapor yazar gibi yeni bir metin ya da fikir üretmesi, orijinal bir metin ortaya çıkarması beklenmez. Bu noktada okuyucudan beklenen özete neyi dahil edip neyi dahil etmeyeceğine yani bilgileri nasıl organize edeceğine ve orijinal metindeki anlamı nasıl koruyacağına karar vermesidir (Idris, Baba ve Abdullah, 2011, 180).

Özet yazma, öğrencilerin sadece kendilerini yazarak ifade etmelerini sağlamak için değil, aynı zamanda öğrencilerin okuduklarını anlamadaki zayıf noktalarını tespit etmek ve bunlara çözüm üretmek için de kullanılmaktadır (Khoshsima ve Tiyar, 2014, 138).

Kirkland ve Saunders'e (1991, 105-106) göre özet yazma becerisi öğrencilerin okul başarısında önemli olmakla birlikte ders kitapları öğrencilerin bu beceriyi zaten bildiğini varsaymaktadır. Bu çok önemli bir tespittir. Bir becerinin zaten bilindiği varsayımı bilginin öğrenilmesinde en önemli engeli oluşturmaktadır. Özet yazma, sadece bir ödev değil, aynı zamanda öğrenciler için bilişsel bir gelişme göstergesidir. Öğrenciler özet yazarken bilgiyi kısaca ifade etme, bilgi yığını azaltma, ayrıntıları filtreleme, çıkarım yapma gibi bilişsel becerilerini devreye sokar ve bunu yaparken de bilgi aşamasının üstünde analiz ve sentez aşamalarında bilgiyi tekrar okuyarak metni tekrar yaratır.

Özet yazarken öğrencinin kendi ifadelerini kullanmasını veya farklı kaynaklardaki bilgileri birleştirmesini sağlamak gelişigüzel bir şekilde gerçekleşmemektedir. Bu durum öğrencilerin özet yazma eğitimine ihtiyacı olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Özet yazma, stratejik öğretim modellerinden biridir ve öğrenciler özet yazarken yönergelere ihtiyaç duyarlar (Kintsch ve Dijk, 1978, 363) çünkü öğrenciler hangi bilgilerin gerekli/gereksiz olduğunu tespit etmekte güçlük çekebilirler (<https://www.youtube.com/watch?v=vioz>).

Pirc ve Peçjak (2018, 245) öğrencilerin özet yazarken zihinlerindeki bilişsel yükü azaltmak için onlara özet yazma stratejilerinin öğretilmesi gerektiğini belirtmektedir. Winograd da (1984, 420) stratejik becerilerin eksikliğinden dolayı öğrencilerin iyi bir özet yazmadığını ifade etmektedir. Bu durum da özet yazma stratejileri eğitiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin iyi bir özet yazabilmesi ve yazdıkları özetlerin değerlendirilmesi gerekliliği özet yazma becerisinin müfredatlara dahil edilmesini sağlamıştır (İdris, Baba ve Abdullah, 2011, 180). Özet yazma bir beceri olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2018) dinleme ve okuma kazanım alanları içerisinde birer kazanım ile yer almaktadır. "Dinlediklerini/izlediklerini özetler." kazanımı dinleme, "Okuduklarını özetler." kazanımı okuma kazanım alanı içerisinde ele alınmıştır. Bu kazanımlarla öğrencilerden dinlediklerinin/izlediklerinin veya okuduklarının özetini yazmaları beklenmektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın nicel boyutunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

Araştırmanın nitel boyutunda cevap aranan araştırma sorusu ise şu şekildedir:

1. Metin özeti yazma stratejileri eğitimi öğrencilerin özet yazma becerilerini nasıl etkilemektedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmada karma araştırma yaklaşımlarından iç içe karma desen kullanılmıştır. İç içe karma desen geleneksel nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir araya getirildiği, nitel ve nicel verilerin birlikte veya art arda toplandığı araştırma tasarımıdır (Creswell ve Plano Clark, 2014, 203).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında İstanbul'da bir ortaokulun 7. sınıfında eğitim gören ve seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 30 öğrenci oluşturmuştur. Öğrenciler rastlantısal atama ile deney grubu (n=15) ve kontrol grubu (n=15) olarak ayrılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın nicel verileri deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test olarak yazdıkları özet metinlerin "Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı" (EK 2) (Benzer, Sefer, Ören ve Konuk, 2016) kullanılarak puanlanmasıyla elde edilmiştir. Toplanan nicel veri ilişkili ve ilişkisiz örneklemler t-testi teknikleri ile çözümlen-

miştir. Araştırmanın nitel verilerini elde edebilmek için ise nicel aşama ile eş zamanlı olarak gözlemci notları ve nicel aşamadan sonra yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Nicel ve nitel verilerin çözümlenmesi ayrı ayrı sonuçlandıktan sonra veriler birleştirilmiştir.

2.4. Araştırma Süreci

Nicel yaklaşımın baskın olduğu iç içe karma desende tasarlanan araştırmada nitel araştırma dizisi, deneysel stratejinin içine gömülmüştür. Araştırmanın nicel ve nitel boyutlarında yapılan çalışmalar şu şekildedir:

2.4.1. Araştırmanın Nicel Boyutu

Araştırmanın nicel boyutunda eşitlenmiş ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarına hiçbir müdahalede bulunulmadan ön test olarak öğrencilerden özetini yazmaları istenen hikâye özetleri “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı” (Benzer, Sefer, Ören ve Konuk, 2016) ile araştırmacı öğretmen tarafından puanlanmıştır. Ön testin ardından deney grubundaki öğrencilere 3 haftalık “Metin Özeti Yazma Stratejisi Eğitimi” (EK 1) verilmiştir. Kontrol grubuna ise bu eğitim verilmemiş, dersler 7. sınıf Türkçe dersi müfredatına uygun şekilde işlenmeye devam edilmiştir. Deney grubuna verilen 3 haftalık eğitimin ardından aynı dereceli puanlama anahtarı son test olarak her iki gruba da yazdırılan hikâye özetlerinin puanlanmasında kullanılmıştır. Grupların ön test-son test sonuçları ilişkili ve ilişkisiz örneklem t-testi teknikleri kullanılarak SPSS 16.0 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir.

2.4.2. Araştırmanın Nitel Boyutu

Araştırmanın nitel boyutunda durum çalışması kullanılmıştır ve nitel verilerin toplanabilmesi için bağımsız gözlemcinin uygulama sırasında aldığı gözlem notları ile deney grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrasında özet yazmaya ve uygulama sürecine ilişkin algılarını ve gelişimlerini gözlemleyebilmek için uygulanan yapılandırılmış görüşme formları incelenmiştir.

Araştırmanın nicel ve nitel boyutunda yapılan çalışmaların detayları şu şekildedir:

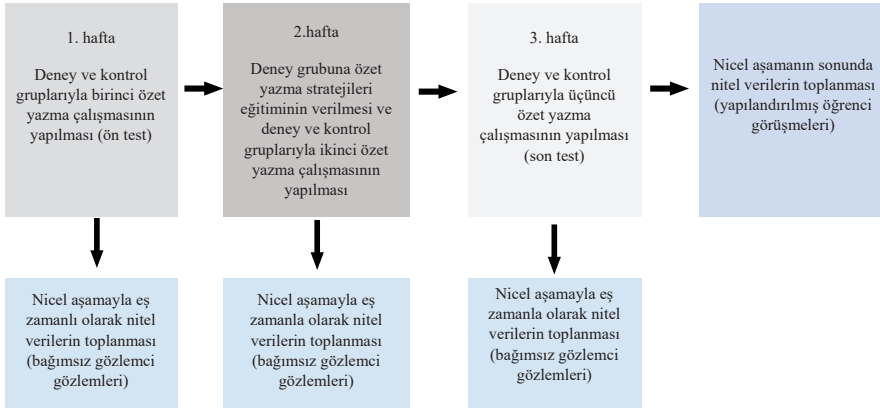
1. hafta: Araştırmanın ilk haftasında deney ve kontrol gruplarına herhangi bir müdahalede bulunulmadan öğrencilerden ön test olarak 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Son Kuşlar” adlı metnin özetini çıkarmaları istenmiştir. Uygulamayı öğretmen yönetmiş, bağımsız araştırmacı da derslere gözlemci olarak katılmıştır. Öğrencilerin özet yazarken metnin üstüne not alma ve işaretleme yapma, önemli gördükleri yerlerin altını çizme, özet çıkarırken metne yeniden bakma vb. stratejileri yerine getirip getirmediikleri ve özet yazma süreleri gözlemci tarafından not edilmiştir. Öğrencilerin özetleri araştırmacı öğretmen tarafından “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılarak değerlendirilmiştir.

2. hafta: Araştırmanın ikinci haftasında deney grubundaki öğrencilere metin özet yazma stratejileri eğitimi verilmiştir. Özet yazma stratejileri eğitiminde öğrencilere özet yazmanın neden gerekli olduğu, özet yazma öncesi, sırası ve sonrasında kullanılacak olan stratejiler (altını çizme, küçük notlar alma, ana fikri belirleme, ana fikirleri ayrıntılardan filtreleme, metnin konusunu belirleme, özete uygun bir giriş cümlesi ile başlama, özetleyici üslubunu kullanma, özeti belli bir sıra veya kronoloji takip ederek yazma vb.) hakkında bilgi verilmiştir. Eğitimin ardından öğrencilerden “Erik Çekirdeği” adlı hikâyenin özetini çıkarmaları istenmiş, öğrencilerin öğrendikleri özet yazma stratejilerini kullanma durumları gözlemlenmiştir.

3. hafta: Araştırmanın üçüncü haftasında metinden kaynaklı bir değişkenin ortaya çıkmaması için araştırmanın son testini uygulamak üzere deney ve kontrol grubundaki öğrencilerden “Son Kuşlar” adlı hikâyenin özetini yeniden çıkarmaları istenmiştir. Son test olarak yazılan hikâyeye yine araştırmacı öğretmen tarafından “Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı” kullanılarak değerlendirilmiştir. Son testin ardından deney grubu öğrencileri içerisinde rastgele seçilen bir grup ile özet yazma eğitimiyle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde öğrencilere verilen eğitimin faydalı olup olmadığı, eğitimde gereksiz noktaların olup olmadığı, öğrencilerin öğrendikleri özet yazma stratejilerini özet yazarken kullanıp kullanmadıkları ve öğrendikleri stratejilerin özet yazarken zamanı etkili kullanmalarına yardımcı olup olmadığı üzerine sorular sorulmuştur.

Araştırma süreci Şekil 2.1.’de özetlenmiştir:

Şekil 2. 1: Araştırma Süreci

3. Bulgular

3.1. Araştırmanın Nicel Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın nicel boyutunda “Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?”, “Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?” ve “Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?” şeklindeki araştırma sorularına cevap aranmıştır. Elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 3. 1. Deney Grubu Öğrencilerinin Ön Test-Son Test Sonuçları

Grup	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Deney grubu ön test	15	20,53	3,04	14	-12,46	0,000
Deney grubu son test	15	29,93	3,47			

Deney grubunun ön test-son test puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek için ilişkili örneklem t-testi kullanılmıştır. Deney grubu ön test puan ortalaması 20,53, son test puan ortalaması 29,93 bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda %95 güven düzeyinde deney grubunun ön test-son test puanları arasında anlamlı fark ($t=-12,46$ $p<0,05$) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 2. Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test-Son Test Sonuçları

Grup	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kontrol grubu ön test	15	22,13	3,18	14	-1,00	0,334
Kontrol grubu son test	15	22,33	3,18			

Kontrol grubunun ön test-son test sonuçları arasında anlamlı fark olup olmadığını test etmek için ilişkili örneklem t-testi kullanılmıştır. Kontrol grubu ön test puan ortalaması 22,13 son test puan ortalaması 22,33 bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda %95 güven düzeyinde kontrol grubunun ön test-son test puanları arasında anlamlı fark ($t=-1$ $p>0,05$) olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. 3. Deney Ve Kontrol Gruplarının Son Test Sonuçları

Grup	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Deney grubu son test	15	29,93	3,47	28	6,253	0,00
Kontrol grubu son test	15	22,33	3,18			

Deney ve kontrol gruplarının son test puanları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için ilişkisiz örneklem t-testi kullanılmıştır. Deney grubu son test puan ortalaması 29,93, kontrol grubu son test puan ortalaması 22,33'tür. Yapılan analiz sonucunda deney-kontrol gruplarının son test doğru sayıları arasında %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ($t=6,253$ $p<0,05$) tespit edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Nitel Boyutuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın nitel boyutunda "Metin özeti yazma stratejileri eğitimi öğrencilerin özet yazma becerilerini nasıl etkilemektedir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Gözlemci notları ve yapılandırılmış görüşme formlarıyla elde edilen bulgular şu şekildedir:

3.2.2. Gözlemci Notlarından Elde Edilen Nitel Bulgular

Üç haftalık uygulama süresi boyunca bağımsız gözlemci tarafından öğrencilerin özet yazma becerileri ve kullandıkları stratejilere yönelik gözlem yapılmış aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Uygulamanın 1. haftasında deney ve kontrol gruplarında yapılan gözlemler şu şekildedir:

Araştırmaya deney (n=15) ve kontrol (n=15) gruplarından 30 öğrenci katılmıştır.

- Deney grubundan yalnızca bir öğrenci metnin altını renkli kalemle çizmiştir.
- Deney ve kontrol grubu öğrencilerinden iki öğrenci metnin ilk cümlesiyle özet başlanıp başlanılmayacağını sormuştur.
- Deney grubundan bir öğrenci özet metnini yazarken birinci kişi ağzıyla mı üçüncü kişi ağzıyla mı yazması gerektiğini sormuştur.
- Kontrol grubundan bir öğrenci ana fikrin yazılıp yazılmayacağını sormuştur.
- Deney grubundan üç, kontrol grubundan iki öğrenci metni bir kez okuduktan sonra metne tekrar dönmeden özetlerini yazmışlardır.
- Deney grubundan beş, kontrol grubundan altı öğrenci metin okuma sırasında metin üzerine işaretleme yapmıştır.

- Deneysel ve kontrol grubundan bir öğrenci başlığın metnin başlığıyla aynı olup olmayacağını sormuştur.

Uygulamanın 2. haftasında deneysel ve kontrol gruplarında yapılan gözlemler şu şekildedir:

- Araştırmanın ikinci haftasında deneysel grubu öğrencilerine özet yazma eğitimi verilmiş, birinci hafta yazdıkları özetler, dereceli puanlama anahtarına göre değerlendirilmiştir. Deneysel ve kontrol grubu öğrencilerinden ikinci metnin özetini yazmaları istenmiştir. Deneysel grubundan dokuz öğrenci metnin üzerine işaretleme yapmıştır.
- Deneysel grubundan bir öğrenci metnin kaç paragraftan oluşması gerektiğini sormuştur.
- Kontrol grubundan bir öğrenci metnin birinci kişi ağzıyla yazıldığını, özeti de bu şekilde yazılıp yazılamayacağını sormuştur.
- Kontrol grubundan bir öğrenci özeti uzunluğunun önemli olup olmadığını sormuştur.

Uygulamanın 3. haftasında deneysel ve kontrol gruplarında yapılan gözlemler şu şekildedir:

Araştırmanın üçüncü haftasında ön test olarak özeti çıkarılan metnin özeti son test olarak yazdırılmıştır.

- Deneysel grubundan 10 öğrenci, kontrol grubunda dört öğrenci metin üzerine işaretleme yapmıştır.
- Deneysel ve kontrol gruplarında özet yazma süreciyle ilgili soru sorulmamıştır.

3.2.3. Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Nitel Bulgular

Öğrencilerin uygulamanın ardından metin özeti yazmaya karşı duygu, düşünce ve tutumlarındaki değişimi incelemek amacıyla deneysel grubu öğrencileriyle yapılan yapılandırılmış görüşmelerde yer alan sorulardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

1. Yapılandırılmış öğrenci görüşme formunda yer alan “Özet yazmak benim için eğitimden önce *Zor / Orta Zorlukta / Kolay* idi. Eğitimden sonra benim için *Zor / Orta Zorlukta / Kolay*’dır.” maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Zor</i>	4	1
<i>Orta zorlukta</i>	8	8
<i>Kolay</i>	3	6

Ortaokul Öğrencilerine Strateji Öğretiminin Özet Yazma Becerilerine Etkisi

Deney grubundaki öğrencilerin %26'sı eğitimden önce özet yazmayı zor bir etkinlik olarak görürken eğitimden sonra öğrencilerden %6'sı özet yazmayı zor bir etkinlik olarak değerlendirmiştir.

2. "Özet yazmak benim için eğitimden önce *Metni Kısaltmak / Gerekli Bilgiyi Kullanmak / Hatırlamayı Kolaylaştırmak / Metni Daha İyi Anlamak*'tı. Eğitimden sonra benim için *Metni Kısaltmak / Gerekli Bilgiyi Kullanmak / Hatırlamayı Kolaylaştırmak / Metni Daha İyi Anlamak*'tır." maddesine verilen cevap aşağıda gösterilmiştir.

Kodlar	Önce (Sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Metni kısaltmak</i>	5	3
<i>Gerekli bilgiyi kullanmak</i>	5	8
<i>Hatırlamayı kolaylaştırmak</i>	1	0
<i>Metni daha iyi anlamak</i>	4	4

Eğitimden önce öğrencilerin %33'ü özet yazmayı metni kısaltmak veya gerekli bilgiyi kullanmak (%33) olarak tanımlarken eğitimden sonra öğrencilerin %53'ü özet yazmayı gerekli bilgiyi kullanmak olarak tanımlamıştır.

3. "Özet yazarken eğitimden önce kendimi *Gergin / Nötr / Rahat* hissediyordum. Eğitimden sonra kendimi *Gergin / Nötr / Rahat* hissediyorum." maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Gergin</i>	5	3
<i>Nötr</i>	6	1
<i>Rahat</i>	4	11

Eğitimden önce öğrencilerin %33'ü özet yazarken kendini gergin hissettiğini belirtmiş, eğitimden sonra bu oran %19'a düşmüştür. Eğitimden önce özet yazarken kendisini rahat hissettiğini söyleyen öğrencilerin oranı %26 iken eğitimden sonra bu oran %73'e yükselmiştir.

4. "Özet yazma eğitiminden önce metni *Daha İyi / Daha Kötü / Anlamsız* özetliyordum. Eğitimden sonra metni *Daha İyi / Daha Kötü / Anlamsız* özetliyorum." maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Daha iyi</i>	2	11
<i>Daha kötü</i>	9	3
<i>Anlamsız</i>	4	1

Eğitimden önce öğrencilerin %60'ı özeti daha kötü yazdığını ifade ederken eğitimden sonra öğrencilerden %73'ü özeti daha iyi yazdıklarını ifade etmiştir.

5. "Özet yazma eğitiminden önce metni *Gelişigüzel / Strateji Kullanarak / Metinden Önemli Cümleleri Alarak / Metni Tekrar Tekrar Okuyarak* özetliyordum. Eğitimden sonra metni *Gelişigüzel / Strateji Kullanarak / Metinden Önemli Cümleleri Alarak / Metni Tekrar Tekrar Okuyarak* özetliyorum." maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Gelişigüzel</i>	4	1
<i>Strateji kullanarak</i>	1	8
<i>Metinden önemli cümleleri alarak</i>	5	3
<i>Metni tekrar okuyarak</i>	5	3

Eğitimden önce öğrenciler özetlerini gelişigüzel (%26,6), metinden önemli cümleleri alarak (%33,3) ya da metni tekrar okuyarak (%33,3) yazdıklarını ifade ederken eğitimden sonra özet yazarken strateji kullandıklarını (%53) ifade etmişlerdir.

6. "Özet yazmak eğitimden önce benim için *Önemsiz / Önemli / Çok Önemli* idi. Eğitimden sonra *Önemsiz / Önemli / Çok Önemlidir*." maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Önemsiz</i>	5	2
<i>Önemli</i>	9	6
<i>Çok önemli</i>	1	7

Eğitimden önce özet yazmayı öğrencilerin %33'ü önemsiz, %60'ı önemli, %6'sı çok önemli gördüklerini belirtirken eğitimden sonra ise %40'ı önemli, %46'sı çok önemli gördüklerini ifade etmişlerdir.

Ortaokul Öğrencilerine Strateji Öğretiminin Özet Yazma Becerilerine Etkisi

7. “Eğitimden önce özet yazarken en çok *Ana Fikri Belirleme / Gerekli Bilgiyi Gereksizden Ayırma / Giriş Cümlesi Yazmak / Yazar ve Anlatıcı Olarak Metni Anlatmakta* zorlandım. Eğitimden sonra *Ana Fikri Belirleme / Gerekli Bilgiyi Gereksizden Ayırma / Giriş Cümlesi Yazmak / Yazar ve Anlatıcı Olarak Metni Anlatmakta* zorlandım.” maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Ana fikri belirleme</i>	3	2
<i>Gerekli bilgiyi gereksizden ayırma</i>	7	4
<i>Giriş cümlesi yazmak</i>	3	7
<i>Yazar ve anlatıcı olarak metni anlatmak</i>	2	2

Eğitimden önce öğrenciler özet yazarken gerekli bilgiyi gereksizden ayırmada zorlanırken (%46) eğitimden sonra en çok giriş cümlesi yazmada zorlandıklarını (%46) ifade etmişlerdir.

8. “Eğitimden önce özet yazarken metne *Hiç / Az / Çok / Gerektiğinde* bakıyordum. Eğitimden sonra *Hiç / Az / Çok / Gerektiğinde* bakıyorum.” maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Hiç</i>	1	1
<i>Az</i>	6	4
<i>Çok</i>	6	5
<i>Gerektiğinde</i>	2	5

9. “Eğitimden önce yazdığım özeti *Hiç / Az / Çok / Gerektiğinde* kontrol ediyordum. Eğitimden sonra *Hiç / Az / Çok / Gerektiğinde* kontrol ediyorum.” maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Hiç</i>	3	1
<i>Az</i>	6	4
<i>Çok</i>	5	9
<i>Gerektiğinde</i>	1	1

Eğitimden önce öğrenciler özetlerini “az” (%40), eğitimden sonra “çok” (%60) kontrol ettiklerini belirtmişlerdir.

10. “Eğitimden önce özeti *Ders İçin / Ödev İçin / Yazı Yazmak İçin / Metni Daha İyi Anlamak İçin* çıkarıyordum. Eğitimden sonra özeti *Ders İçin / Ödev İçin / Yazı Yazmak İçin / Metni Daha İyi Anlamak İçin* çıkarıyorum.” maddesine verilen öğrenci cevapları aşağıda gösterilmiştir:

Kodlar	Önce (sıklık)	Sonra (sıklık)
<i>Ders için</i>	7	4
<i>Ödev için</i>	4	1
<i>Yazı yazmak için</i>	1	1
<i>Metni daha iyi anlamak için</i>	3	9

Eğitimden önce öğrenciler özeti ders için (%46) yazdıklarını, eğitimden sonra ise metni daha iyi anlamak için (%60) yazdıklarını belirtmişlerdir.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada özet yazma stratejilerinin ortaokul öğrencilerinin özet yazma becerilerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda deney grubu ile kontrol grubunun son test sonuçları arasında anlamlı fark olduğu ($t=6,253$ $p<0,05$) görülmüştür. Bu durum özet yazma becerisinin bu konuda herhangi bir eğitim verilmeden yalnızca özet yazma görevleriyle geliştirilemediğini göstermektedir. Karatay, Güngör, Bolat ve Okur’a (2013, 293) göre de öğrencilere sadece yazma eğitimi vermek onları özet yazma konusunda yeterli düzeye getirmemektedir. Aktaş ve Bayram (2017, 357) da ortaokul öğrencilerinin özet yazma sırasında ana fikri belirtme, hâkim bakış açısını kullanma, nesnel olma, metni kendi cümleleriyle ifade etme yönlerinden başarısız olduklarını ortaya koymuşlardır. Doğan ve Özçakmak (2014, 167), Eyüp, Stebler ve Yurt (2012, 28) da araştırmanın bu sonuçlarını doğrulamakta, öğrencilerin özet yazmadan önce rastgele bir yol izlediklerini ve özellikle ayrıntılara yer vermeme, anlatım kipini doğru kullanma kısımlarında yetersiz olduklarını ve bu stratejilerin bir özet yazma eğitimiyle gelişebileceğini belirtmektedirler.

Öğrenciler eğitimin ardından özeti yazdıkları metnin içeriğini doğru yansıtmaya, ana fikri net şekilde ortaya koymaya, yazılarını gereksiz ayrıntılardan arındırma, metni kendi cümleleriyle yeniden oluşturma yönlerinden gelişme göstermişlerdir. Nicel aşama sonrası öğrencilerle yapılan yapılandırılmış görüşmelerde de öğrenciler, eğitimden önce özeti metni tekrar okuyarak (%33,3) yazdıklarını ifade ederken eğitimden sonra strateji kullandıklarını (%53) ifade etmişlerdir. Nelson, Smith ve Dodd (1992, 239) da özet yazma stratejilerinin öğrencilerin okuma becerileri hakkında fikir verdiğini ve

öğrencilerin en çok zorlandığı durumlardan biri olan metnin ana fikri ifade etmede onlara fayda sağladığını ifade etmiştir. Duran ve Özil'in (2019, 224) çalışmasında da öğrenciler, özet yazma stratejisi eğitiminin kendilerine kolaylık sağladığını ve işlerine yaradığını belirtmişlerdir.

Araştırmanın nicel aşaması ile eş zamanlı olarak bağımsız gözlemci tarafından deney grubundaki öğrenciler gözlemlenmiştir. Gözlemci notlarına göre birinci hafta öğrenciler özet metnine nasıl başlanacağını, birinci kişi ağzı mı üçüncü kişi ağzını kullanılacağını, metnin başlığının özetin de mi başlığı olacağını sormuşlardır. Araştırmanın son haftası ise özet metninin yapısıyla ilgili soru sorulmamıştır, deney grubu öğrencileri özetlerini metin üzerine işaretlemeler yapmak, önemli gördükleri yerlerin altını çizmek gibi stratejileri kullanmışlardır.

Nicel aşama tamamlandıktan sonra öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre eğitimden önce öğrencilerin %26'sı özet yazmayı zor bir etkinlik olarak görürken eğitimden sonra %6'sı zor bir etkinlik olarak değerlendirmiştir. Eğitimden önce öğrenciler, özet yazarken gerekli bilgiyi gereksizden ayırmada zorlandıklarını (%46) belirtirken eğitimden sonra en çok giriş cümlesi yazmada zorlandıklarını (%46) ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Benzer, Sefer, Ören ve Konuk (2016, 177) tarafından yapılan araştırma sonucunda da öğretmen adayları, özet yazma stratejileri eğitiminin ardından ayrıntılara yer verme, daha kısa özet yazma, zaman eklerini doğru kullanma, daha kısa sürede özet yazma konularında başarılı oldukları ortaya konmuştur. Eğitimden önce öğrenciler özeti metni kısaltmak (%33) ve gerekli bilgiyi kullanmak (%33) olarak tanımlarken eğitimden sonra öğrencilerin %53'ü gerekli bilgiyi kullanmak olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamada öğrencilerin özetin aslında ne olduğunu kavradıklarını göstermektedir çünkü iyi bir özet, küçük ve tekrarlanan ayrıntıları içermez (Mikulecky ve Jeffries, 1996, 167).

Öneriler

1. Ders kitaplarında özet yazma eğitimi etkinliklerle yer almalıdır.
2. Özet yazma stratejileri öğretim programında yer almalıdır.

Kaynakça

- AKTAŞ, E. ve BAYRAM, B. (2017). "Ortaokul Öğrencilerinin Okuduğunu Anlamada Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerilerinin Değerlendirilmesi", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, C.6, S.1, ss. 346-360.
- BENZER, A., SEFER, A., ÖREN, Z. ve KONUK, S. (2016). "Öğrenci Odaklı Bir Çalışma: Metin Özeti Yazma Stratejisi ve Dereceli Puanlama Anahtarı", Eğitim ve Bilim, C.41, S.186, ss. 163-183.
- BROWN, A. Sally (2018). The Effects of Explicit Main Idea and Summarization Instruction on Reading Comprehension of Expository Text for Alternative High School Student, Utah State University, (Doktora Tezi), Utah.

- CRESWELL, J.W. ve PLANO CLARK, V.L. (2014). Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve Yürütülmesi. (2. Baskıdan Çeviri). (Çeviri ed., Y. Dede ve S.B. Demir), Ankara: Anı Yayıncılık.
- DİLİDÜZGÜN, Ş.(2013). "Ortaokul Türkçe Derslerinde Okumadan Özet Yazmaya", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.46, S.2, ss. 47-68.
- DOĞAN, Y. ve ÖZÇAKMAK, H. (2014). "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinlediğini Özetleme Becerilerinin Değerlendirilmesi", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.11, S.28, ss. 153-176.
- DREHER, J. M. (2009). The Effects of Two Summarization Strategies Using Expository Text on The Reading Comprehension and Summary Writing of Fourth -and Fifth- Grade Students in An Urban, Title 1 School (Doktora Tezi). University of Maryland, College Park.
- EYÜP, B., STEBLER, M. Z. ve YURT, U. S. (2012). "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Özetleme Stratejilerini Kullanmadaki Eğilimleri", Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, C.1, S.1, ss. 22-30.
- https://www.youtube.com/watch?v=vioz_Y8HRu0&ab_channel=Wisc-Online Eriřim tarihi: 18.07.2019.
- IDRİS, N., BABA, S. ve ABDULLAH, R. (2011). "Identifying Students' Summary Writing Strategies using Summary Sentence Decomposition Algorithm", Malaysian Journal of Computer Science, C.24, S.4, ssb 180-194.
- KARATAY, H., GÜNGÖR, H., BOLAT, K. K. ve OKUR, S. (2013). 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Özetleme Becerileri, (Edt: C. Demir ve H. Parlakyıldız). Prof. Dr. Abdurrahman Güzel'e Armağan Türkçenin Eğitim ve Öğretimi (ss.277-298). Ankara: Akçağ Yayınları.
- KHOSHŞİMA, H. ve TİYAR, R. F. (2014). "The Effect of Summarizing Strategy on Reading Comprehension of Iranian Intermediate EFL Learners", International Journal of Language and Linguistics, C.2, S.3, ss. 134-139.
- KİNTSCH, W. ve DİJK, A. V. T. (1978). "Toward a Model of Text Comprehension and Production", Psychological Review, C.85, S.5, ss. 363-394.
- KİRKLAND, R. M. ve SAUNDERS, P. M. A. (1991). "Maximizing Student Performance in Summary Writing: Managing Cognitive Load", TESOL Quarterly, C.25, S.1, ss. 105-121.
- KONUK, S., ÖREN, Z., BENZER, A. ve SEFER, A. (2016). "A Study on Creating Writing Strategy and Evaluation Tool For Book Summary", Educational Research and Reviews, C.11, S.21, ss. 2021-2033.
- MEB (2018). Türkçe Dersi Öğretim Programı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- MİKULECKY, B. S. ve JEFFRIES, L. (1996). More Reading Power, The United States of America: Longman.
- NELSON, J. R., SMITH, J. D. ve DODD, M. J. (1992). "The Effects of Teaching a Summary Skills Strategy to Students Identified as Learning Disabled on Their Comprehension of Science Text", Education and Treatment of Children, S.15, ss. 228-243.
- PİRC, T. ve PE JAK, S. (2018). "Differences in The Effects of Summarizing Skills Training By 4th Grade Students", Studia Psychologica, C.60, S.4, ss. 245-258.
- WICHADDEE, Saovapa (2013). "Improving Students' Summary Writing Ability Through Collaboration: A Comparison Between Online Wiki Group and Conventional Face-to-Face Group", The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET), C.12, S.3, ss. 107-116.

Ek 1. Metin Özeti Yazma Stratejisi Eğitimi

Özet Nedir?

Özet yazma çeşitli kaynaklar şu şekillerde tanımlanmaktadır:

- ❖ Özet, bir metnin ayrıntılardan arındırılarak önemli noktalarının verildiği kısaltılmış yazı türüdür.
- ❖ Özetleme, bir metnin yoğunluğunu, uzunluğunu azaltma ve metindeki içerikten mümkün olduğunca gerekli bilgiyi almaktır.
- ❖ Özet oluşturulurken nelerden bahsedileceğini belirlemek, ayrıntı bilgileri ortadan kaldırmak ve yeniden düzenlemek gerekmektedir.
- ❖ Ayrıntılı bilgiyi çıkarıp metindeki kırılma noktalarına yer vermektir.
❖ ve bunların hepsini kişinin kendi cümleleriyle ifade etmesidir.

Özet Yazmak Bize Ne Sağlar?

Özet yazma:

- Metindeki ana fikri belirlemeye,
- Genelleme yapmaya,
- Gereksiz kelime kullanımını ortadan kaldırmaya,
- Fikirleri bütün hâlinde yeniden ifade etmeye yardımcı olmakta
ve
- Herhangi bir bilgiyi hatırlamayı

KOLAYLAŞTIRMAKTADIR.

Nasıl Özet Yazarım?

- Öncelikle karakterleri belirleriz.
- Her bir paragrafı özetleyebiliriz
- Gereкли kısımları, kırılma noktalarını notlayabiliriz.
- Metnin kenarlarına küçük notlar alabiliriz.
- Metnin belli kısımlarının altını çizebilirsiniz.

Giriş Cümlesi Yazma

Özeti anlatmaya başlamadan önce "Bu metin şundan bahsetmektedir.", "Bu metinde şu anlatılmaktadır." tarzında bir giriş cümlesi yazmalıyız.

Giriş cümlesi metin hakkında aklımızda bir fikrin oluşmasını sağlar.

Ana Fikri Yazma

- Ana fikir özet yazmadan önce tespit edilmelidir.
- Ana fikir metinde verilmek istenen mesajdır.
- Ana fikir özeti son cümlesi olarak ifade edebilirsiniz.

Özet Yazılırken Yapılacaklar

1. İlk önce özetin başlığı yazılmalıdır.
2. İlk cümle ana metnin konusunu ifade eden bir giriş cümlesiyle başlanabilir.
3. Daha önce altı çizilen kısa bilgi notları bir iki cümleyle özetlenmelidir.
4. Özet, konu veya olay sıralamasına ve zaman uyumuna uygun olarak oluşturulmalıdır.
5. Metnin ana düşüncesi özetin son cümlesinde ifade edilebilir

Özet Yazıldıktan Sonra Yapılacaklar

1. Özet bir kez okunarak ana metindeki düşünce veya olay örgüsüyle uyumuna dikkat edilmelidir.
2. Özet metninde metin dışı ve gereksiz bilgi içeren cümleler var ise çıkartılmalı, anlam bütünlüğünü sağlamada eksik cümleler varsa eklenmelidir.
3. Özet metninde kullanılan üslupta yazar ve özetleyici ayırımına dikkat edilmelidir.
4. Özet metninde dil bilgisi ve noktalama işaretleri kontrol edilmeli gerekiyorsa düzeltilmelidir.
5. İmkân varsa özet başka birine okutturulup değerlendirilmesi istenmelidir

Ek 2. Metin Özeti Değerlendirme Dereceli Puanlama Anahtarı

Tema	Ölçütler	Yetersiz (1)	Geliştirilmeli (2)	Başarılı (3)
BİÇİM	Kâğıt düzeni	Kâğıt düzenine uyulmamıştır.	Kâğıt düzenine tam dikkat edilmemiştir.	Kâğıt düzenine uygun olup metin sayfaya yerleşmiştir.
	Paragraf sayısı	Özet metni 7 ve üzeri paragraftan oluşmuştur.	Özet metni 4-6 paragraftan oluşmuştur.	Özet metni 1-3 paragraftan oluşmuştur.
	Dil bilgisi, noktalama, yazım hatası	6 ve daha fazla dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.	3-5 tane dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.	1-2 tane dil bilgisi, noktalama, yazım hatası yapılmıştır.
İÇERİK	Anlam bütünlüğü	Anlam bütünlüğüne hiç uyulmamıştır.	Anlam bütünlüğüne tam dikkat edilmemiştir.	Anlam bütünlüğü sağlanmıştır.
	Giriş cümlesi	Giriş cümlesine yer verilmemiştir.	Giriş cümlesi yetersizdir.	Giriş cümlesi metnin konusunu vermektedir.
	Olay Örgüsü	Özette konu ve olay sıralamasına dikkat edilmemiştir.	Özette konu ve olay sıralaması karışmıştır.	Özette konu ve olay sıralaması uygun biçimde verilmiştir.
	Yan düşünceler	Yan düşünceler yazılmamıştır.	Yan düşünceler eksik yazılmıştır.	Yan düşünceler yazılmıştır.
	Ayrıntılar hakkında	Gereksiz ayrıntılar ve konuyla ilgisiz bilgiler yazılmıştır.	Gereksiz ayrıntılara ve konuyla ilgisiz bilgilere az sayıda yer verilmiştir.	Ayrıntılar ve konuyla ilgisiz bilgiler yazılmamıştır.
	Anahtar kelimelerin kullanımı	Anahtar kelimelere değinilmemiştir.	Anahtar kelimelerin bazılarına değinilmiştir.	Anahtar kelimelerin hepsine değinilmiştir.
	Ana fikir	Ana fikre değinilmemiştir.	Ana fikre kısmen değinilmiştir.	Ana fikir tespit edilmiştir.
ÜSLUP	Zaman eklerinin kullanımı	Zaman ekleri uyumsuz kullanılmıştır.	Zaman eklerinin bazıları uyumsuzdur.	Zaman ekleri uyumlu kullanılmıştır.
	Doğrudan alıntı veya taklit	Ana metinden doğrudan veya taklit edilerek alınmış cümlelerden oluşmuştur.	Ana metinden taklit edilerek alınmış az sayıda cümleden oluşmuştur.	Okuyucunun kendi ifadeleriyle yazılmıştır.